

Laura Fitinghoff och nödåret 1867

Text HERVOR SJÖDIN

Laura Fitinghoff (1848-1908) föddes i prästgården i Sollefteå, som nummer tre i en skara på fem systrar, döttrar till den legendariske prosten Bernhard Runsten och hans hustru Otilia, född Löfvander. Hon växte upp i den tryggaste tänkbara miljö, där hon av sina kärleksfulla föräldrar fick allt vad hon behövde: mat, kläder, god undervisning i både praktiska och teoretiska ämnen.

Hur var det möjligt att hon, som aldrig själv behövde svälta som barn eller lämna sitt trygga barndomshem, kom att skriva den kanske mest bestående skildringen av det stora nödåret? Hennes mest kända bok, *Barnen ifrån Frostmofjället*, som kom ut fyrtio år efter den ohyggliga svälten och nöden 1867 är väl den berättelse om nödåret, som mest påverkat svenska folkets syn på de fattiga barnens bitt- ra öde.

Boken har ett förord betitlat NÖDÅR OCH BARKBRÖD. Det

inleds: "Det var nödår uppe i Norrland. 'Nödår' betyder att man är så gott som utan mat på de ställen, där barnskaran är stor och jordbiten, som man ska leva av, liten. ... Under nödår kommer inget korn och inga ärter till kvarnen ... mjölet blir gråsvart ... pannkakorna blir som en lös lervälling. Det är inte mycken föda i sådan mat. Barnen blir snart magra. Deras under de goda åren rosenröda kinder får en gråaktig färg och ögonen äger inte mer den klara glansen. När barnen i hopar följer föräldrarna åt, för att neråt frostfria bygder bettla om föda, ser de ut som små gubbar och gummor. Det skär i hjärtat att se dem."

Första kapitlet heter SJU SMÅ VÄRNLÖSA. Det börjar så här: "Under det förfärliga nödåret i slutet av 1860-talet kom en sådan skara vandrande från Frostmofjället högt uppe i Norrland. Skaran bestod av en liten flock på sju barn, som ensamma vandrade fram genom utarmade, vinterödsliga bygder. Ingen far eller mor följde dem åt. Sju stycken utmärglade små och den, som liksom förde dem an, var bara på trettonde året. Han hette Ante, egentligen Anders. Barnen kom från Frostmofjället, där frosten också farit här-

dast fram vid gårdarna. Deras far hade under nödårstiden tagit sig till att supa. Svag och fumlig som han blivit av det och av barkbröd och svältföda, hade han stupat ned under en jättetall, som han var med om att fälla i skogen. Så bars han hem död. Hustruns bekymmer mångdubblades. Hon orkade inte bära dem längre, utan hon rent av tärdes bort av sorg, mest svält. För man kan förstå, att de matbitar, som hon kunde få ihop, unnade hon hellre barnen än sig själv. När hon nu skulle till att dö, ängslades hon mest över, att barnen, som hon arbetat och lidit för, skulle in på fattighuset, eller, än värre, 'bjudas ut på auktion' till den, som ville ta dem för minsta penningssumma, som kommunen ville bestå."

Ante lovar sin mor på dödsbädden, att han ska ta småstintorna på kälken och vandra neråt landet, där han hört att det finns mat. Mor behöver inte ängslas. Och det enda husdjuret, geten Gullspira, ska de ta med sig. Lättad dör modern.

Det är ju egentligen en alldeles förfärlig historia. Men redan de första recensionerna av boken visade, att man insåg att här kom en text, som ingen kunde glömma: "Boken som

måste gripa om hjärterötterna på våra barn" skrev till exempel Marie-Louise Gagner i *Idun*. Boken kom ut den 23 november 1907. Den första upplagan såldes ut redan före julen. Då trycktes en folkupplaga om 40 000 exemplar som försvann lika fort. Det är faktiskt nästan omöjligt att räkna, hur många upplagor som kommit genom åren, men det torde vara över fyrtio. Den senaste utgivningen står Svenska Barnboks-institutet för. Där började man 2013 ge ut en klassikerserie för barn under mottot "Läsvärd om och om igen". Den första boken i serien var *Barnen ifrån Frostmofjället*, även den utgåvan har redan tryckts om i en andra upplaga.

När Laura Runsten var tjugotre år gammal, var det dags att hon skulle gitta sig. Hon mer eller mindre tvingades att tacka ja till den envise friaren Conrad Fitinghoff. Fitinghoff var adelsman, vilket var hög status på den här tiden, framgångsrik, stenrik brukspatron. Men Laura ville inte gifta sig med honom. Han lär ha friat sju gånger och överhöljt henne med dyrbara presenter. Hela Sollefteå följde med spänning händelseförloppet. Varför tackade hon då